

ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ ТА ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ з курсу «СОЦІОЛОГІЯ ЩАСТЯ»

Тема 1. Наукові та повсякденні інтерпретації щастя: постановка питання

Основні наукові підходи до вивчення феномена щастя. Уявлення про щастя в соціальних науках. Соціологія щастя серед соціологічних дисциплін. Соціальна сутність щастя. Щастя в соціологічному вимірі: предмет, поняття, основні дефініції. Багатовимірність і багатозначність щастя: прихильність долі, удача, вдале життя, везіння; стан інтенсивної, глибокої радості; володіння найвищими благами, позитивний баланс життя; почуття задоволення життям. Сучасні повсякденні уявлення про щастя. Емоційний, когнітивний і поведінковий компоненти щастя. Щастя як мотив і як результат діяльності людини. Основні моделі людського щастя. Щастя як процес і стан. Щастя як відсутність лих (П. Бауст). Фактори щастя - «велика вісімка»: відносини в сім'ї, фінансове становище, робота, соціалізація, друзі, здоров'я, особиста свобода, особисті цінності (Р. Лейард). Вага кожного індикатора у формуванні загального. Кореляції компонентів щастя з особистісними і демографічними показниками.

Можливості вивчення щастя з наукової точки зору. Інтерпретації феномена щастя в сучасних емпіричних дослідженнях. Індекси і рейтинги щастя.

Питання для самоконтролю:

1. Різні інтерпретації щастя у науці.
2. Специфіка соціологічної інтерпретації щастя.
3. Емоційний, когнітивний та конативний компоненти щастя.
4. Факти щастя з точки зору різних наукових підходів.
5. Поняття індексу і рейтингу щастя.

Тема 2. Щастя як соціокультурний та психологічний феномен

Соціокультурний розуміння феномену щастя. Соціально-філософські передумови соціологічного розуміння щастя. Еволюція інтерпретації щастя в соціально-філософській думці (Демокрит, Діоген, Сократ, Платон, Аристотель, Епікур, Сенека, Марк Аврелій, Августин, М. Монтень, Г.В. Лейбніц, Вольтер, К.А. Гельвецій, Д. Дідро, І. Кант, Дж. С. Мілль, Л.А. Фейєрбах, Н.Г. Чернишевський, Н.А. Бердяєв). Щастя з точки зору соціолінгвістики (С.Г. Воркачев, І.С. Гаврилова, А.А. Залізняка, І.Б. Левонтін, С.С. Неретін, Б.А. Рибаків, І.В. Сидоренко, А. Д. Шмельов, М. Фасмер).

Культурно-мовний аспект сприйняття щастя. Вербалізація щастя у мові групи людей або цілого народу. Щастя в мовах різних народів, концепт щастя в пареміології (І.С. Гаврилова, І.Б. Русакова). Репрезентація щастя в фольклорі (казках, прислів'ях і приказках, частівках, анекдотах), літературі, ЗМІ.

Психологічні теорії щастя, позитивна психологія (Е. Дінер, М. Чіксентміхайі, М. Селігман, М. Аргайл, Д. Вейллант, Д. Канеман, Д. Келтнер, С. Мюррей, Е. Резескі, М. Фінчман, С. Хазан, Л. Харкер, Г. Ховард). Щастя в соціальній психології: шкала задоволеності життя Дінера (Satisfaction with Life Scale - SWLS), Шкала щастя Фордеса (Happiness Measure - HM). Афективний баланс Брендберна (AB) (позитивні емоції мінус негативні), шкала «депресія - щастя» Джозефа і Льюїса. Теорії цілей та потреб; теорія діяльності; теорія порівняння; теорія насолоди та болю.

Питання для самоконтролю:

1. Щастя як соціокультурний феномен.

2. «Щастя» у соціально-філософських концепціях.
3. Щастя як предмет соціолінгвістичного аналізу.
4. Вербалізація щастя у різних народів.
5. Соціально-психологічні теорії щастя.

Тема 3. Щастя, якість життя, добробут: співвідношення понять та методики виміру феноменів

Основні групи індексів щастя: індекси, що враховують добробут як один з основних показників і не враховують думку самого населення; індекси, що базуються і на самовідчутті людей, і на об'єктивних показниках. Індекс щастя на планеті / Всесвітній індекс щастя (The Happy Planet Index). Індекс кращого життя (Better Life Index). Глобальний Барометр Надії і Відчаю (Gallup). Індекс щастя міст (NewsEffector). Переваги та недоліки індексних методів. Складнощі у врахуванні особливостей країн, їх культурних і етнічних відмінностей як один із недоліків індексного методу.

Ефективність опитувальних методик оцінки рівня щастя. Історія анкетних опитувань присвячених щастю: Дж.Б. Уотсон, Е.Л. Торндайк (1940-і рр.); Ендрюс і Уіті (1976). Шкала щастя (Happiness Measure) Фордіса 1988. Метод «виміру переживань» Брендстеттера (1991), Шкала задоволеності життям (Satisfaction With Life Scale - SWLS) Дінера (1996). Оксфордський опитувальник щастя (Oxford Happiness Inventory) 1989. Анкетні опитування з питань щастя в українській соціології. Чи щасливі українці?

Рівень життя як інтегративна оцінка задоволення потреб населення. Категорія якості життя у зарубіжній та вітчизняній науці: спільне та відмінне. Вертикальна та горизонтальна площини аналізу якості життя. Індокси якості життя у міжнародних порівняльних дослідженнях: критичний аналіз, можливості застосування у вітчизняному контексті. Складові якості життя населення України. Матеріальне становище; якість трудового життя; стан здоров'я; харчування та екологічне середовище в самооцінках населення України. Регіональна специфіка якості життя як показник стратифікованості українського суспільства.

Лонгітюдні дослідження у вимірі рівня щастя. Експеримент і включене спостереження в дослідженні щастя.

Питання для самоконтролю:

1. Індокси, що враховують об'єктивні та суб'єктивні показники щастя.
2. Переваги та недоліки індексних методів.
3. Історія анкетних опитувань присвячених щастю.
4. Рівень життя як інтегративна оцінка задоволення потреб населення.
5. Категорія якості життя у зарубіжній та вітчизняній науці: спільне та відмінне.
6. Складові якості життя населення України.

Тема 4. Соціально-економічні характеристики щастя

Економічні аспекти алгоритму щастя. Кореляції щастя з його матеріальною основою, залежність між щастям і логарифмом доходу (Р. Вінховен, М. Хеджерті, Б. Стівенсон і Дж. Вольфатерс). Щастя і нерівність. Зростання доходів як джерело більш рівномірного розподілу щастя в суспільстві. Щастя і якість життя (І. Бестужев-Лада, Д. Белл, Д. Гейбором, Дж. Гелбрейт, Л.А. Кривоносова, О. Тоффлер та ін.) Уявлення про щастя у різних соціальних груп, чи існують «щасливі прошарки». Щастя як баланс між матеріальним і духовним. Суб'єктивність сприйняття задоволеності життя. Суб'єктивне благополуччя: афект (сукупність почуттів і настроїв людини), щастя (превалювання позитивних емоцій над негативними) і задоволеність життям (оцінка економічного і соціального становища індивіда).

Парадокс Істерліна: адаптація, точка насичення, зростання вимог до якості життя, закон спадної граничної корисності. Гедоністична бігова доріжка / гедоністичних адаптація (hedonic treadmill) (Брікман Ф., Кемпбелл Д., Айзінк М.): зростання очікувань з кожною задоволеною потребою. Типи гедоністичної адаптації: зрушення рівнів адаптації, десенситизація, сенситизація (Фредерік Ш., Левенштейн Д.).

Споживання товару і послуг як джерело щастя і гедоністична адаптація. Принцип - більше вражень, ніж придбань як спосіб подолання гедоністичної адаптації. Кореляція рівня щастя і рівня ВВП (Р. Аммонс, Дж. Хорвітц і ін.). Інтенсивне економічне зростання як джерело емоційного виснаження. (А. Долгін). Соціальне порівняння і щастя: зіставлення власних успіхів з успіхами інших людей, збільшення / зменшення доходів щодо інших членів суспільства, статус і відчуття переваги над оточуючими (Т. Веблен). Існуючий і планований прибуток і задоволеність життям. Щастя як гра з нульовою сумою, де виграш одних складається з програшу інших (І. Галочкін).

Максимізація щастя (суб'єктивної задоволеності життям) кожного члена суспільства як мета економічної політики.

Питання для самоконтролю:

1. Економічні аспекти щастя.
2. Як співвідносяться щастя і якість життя.
3. Суб'єктивне благополуччя: афект, щастя, задоволеність життям.
4. Кореляція рівня щастя і рівня ВВП (Р. Аммонс, Дж. Хорвітц і ін.).
5. Соціальне порівняння і щастя: зіставлення власних успіхів з успіхами інших людей.

Тема 5. Статусні, освітні та професійні компоненти щастя

Позитивний ефект освіти на рівень щастя. Високий рівень освіти як «ліфт до щастя». Знання як благо, що забезпечує безпосередню корисність, підвищує набір доступних функцій і можливостей, а також є інструментом, що дозволяє сигналізувати потенційному роботодавцю про власні навички. Освітній ресурс дає можливість знайти більш цікаву і високооплачувану роботу, що збільшує ймовірність просування кар'єрною дробиною.

Кар'єра і щастя. Професійне визнання, справа життя і щастя.

Професійне визнання, справа життя і щастя. Професійний успіх і щастя. Щастя на роботі і / або щастя в роботі. Чи повинна робота приносити щастя. Робота, кар'єра, покликання: три рівня сенсу в діяльності і рівень щастя. Кар'єра і сім'я на вагах особистісного щастя: результати досліджень. Зворотна кореляція між рівнем безробіття і щастям (Clark A. E., Oswald A.J. ; Lucas R.E).

Питання для самоконтролю:

1. Рівень освіти як «ліфт до щастя».
2. Робота, кар'єра, покликання: три рівня сенсу в діяльності і рівень щастя.
3. Професійна самореалізація як компонент щастя.
4. Кар'єра і сім'я на вагах особистісного щастя: результати досліджень.

Тема 6. Які країни найщасливіші? Економіка щастя

Розподіл по країнах світу оцінок самопочуття і якості життя. Ранжування країн за показниками індексів щастя. Карта щастя (Map of Happiness). Де живуть найщасливіші люди? Взаємозв'язок соціально-економічного розвитку країни і рівня щастя. Національні індекси щастя. Відмінності в розумінні щастя в країнах світу. Глобалізація щастя та етнокультурні особливості розуміння щастя. Залежність щастя громадян від політичного режиму країни, територіальної структури держави, рівності між статями, соціальними

верствами і представниками різних національностей. Самооцінка щастя індивідів як індикатор життєвого благополуччя в країні. Економіка щастя: парадокси розвинутих країн та країн, що розвиваються.

Резолюція «Щастя: цілісний підхід до розвитку» (2011): щастя як показник розвитку країни. Валове національне щастя (ВНЩ) як альтернатива або доповнення до Валового внутрішнього продукту.

9 параметрів ВНЩ: рівень життя, освіти, різноманітність і життєздатність екосистем, життєздатність і різноманітність культури, витрати і баланс часу, якісна система управління, життєздатність спільноти та емоційне благополуччя.

Питання для самоконтролю:

1. Ранжування країн за показниками індексів щастя. Карта щастя (Map of Happiness).
2. Відмінності в розумінні щастя в країнах світу.
3. Глобалізація щастя та етнокультурні особливості розуміння щастя.
4. Самооцінка щастя індивідів як індикатор життєвого благополуччя в країні.
5. Економіка щастя: парадокси розвинутих країн та країн, що розвиваються.

Тема 7. Щастя у світових релігіях

Віра, релігія, релігійність, їх роль в розумінні щастя і його досягненні. Релігія як джерело суб'єктивного відчуття задоволеності життям, важливе джерело сенсу і цінностей життя, що дає людині мудрість і систему життєвих координат. Релігійна ідентичність і щастя (Lim C., Putnam R.D., Vartram D.). Релігійне розуміння щастя як вічного поняття, яке не закінчується і не зникає із завершенням матеріального життя. Духовне і матеріальне щастя в світових релігіях. Щастя як виконання заповідей. Щастя як шлях до позбавлення від гріхів.

Християнство. Щастя в зміцненні віри, духовній досконалості і смиренному ставленні до життя. Щасливий - онтологічно причетний до стану єднання з Богом. Щастя в Новому Завіті і Старому Завіті. Шлях до щастя як шлях до Бога. А. Сурожський про щастя у християнському розумінні. О. Філоненко про щастя як розуміння божественної краси життя.

Іслам. Щастя: вірні переконання, незаплямована честь і раціональне задоволення потреб душі і тіла. Чоловіче і жіноче щастя в ісламі. Беззаперечна покірність волі Аллаха, шанування законів Корану як джерело щастя для мусульманина.

Буддизм. Відмова від надлишкових бажань як джерело істинного розуміння речей, позбавлення від страждань. Щастя: досягнення просвітленого стану розуму і набуття душею спокою. «Серединний шлях»: не впадати в крайнощі і концентруватися на сприятливому. Прагнення до духовної досконалості, звільнення розуму від думок і самоконтроль - шлях до щастя. Праведний спосіб життя і мислення, покірність долі як шанс на більш щасливу долю після переродження.

Релігійна толерантність як моральна установка на гармонізацію спілкування і взаємовідносин у багатоконфесійному та багатонаціональному суспільстві.

Питання для самоконтролю:

1. Релігійна ідентичність і щастя (Lim C., Putnam R.D., Vartram D.).
2. Християнська інтерпретація щастя.
3. Мусульманська інтерпретація щастя.
4. Буддистська інтерпретація щастя.
5. Духовне і матеріальне щастя в світових релігіях.

Тема 8. Індустрія щастя. Алгоритми підвищення щастя у суспільстві.

Результати досліджень «індексів щастя» як ресурс для визначення проблем у роботі соціальних інститутів і їх своєчасного вирішення. Щастя як мета державної політики. Індустрія щастя. Маркетингові стратегії індустрії щастя. Щастя як товар. Хто виробляє щастя? Глянцеві журнали, телешоу і т.п. і їх ідіоми щастя і успіху. Примусове щастя (П. Брюкнер). Щастя як індикатор суспільного прогресу (Л. Уорд, П. Сорокін).

Алгоритм щастя: дохід, сімейне життя, оточення - грамотні економічна, сімейна політика, а також політика довкілля, як джерело формування щасливого суспільства. Соціально орієнтована інноваційна політика, спрямована на максимізацію ступеня задоволеності життям населення.

Гнучкий графік роботи, нові форми організації трудової діяльності, більше свободи і простору для креативності як ресурс для підвищення рівня щастя в суспільстві. Сміхотерапія і техніки розумової і фізичної релаксації як засіб підвищення рівня щастя. Щастя як життєва компетенція і одна з цілей освітнього процесу. Гра та творчість як прагнення до щастя.

Питання для самоконтролю:

1. Щастя як товар. Виробництво та виробники щастя.
2. Феномен примусового щастя (П. Брюкнер).
3. Щастя як індикатор суспільного прогресу (Л. Уорд, П. Сорокін).
4. Новітні форми організації соціальної діяльності як ресурс для підвищення рівня щастя.
5. Щастя як життєва компетенція і одна з цілей освітнього процесу.

Тема 9. Здоров'я і здоровий спосіб життя як чинник щастя

Взаємозв'язок щастя і здоров'я. Що первинне, а що вторинне, щастя як наслідок здоров'я або його причина. Щастя як провідник фізичного здоров'я. Емоційний настрій як причина багатьох фізичних і психічних захворювань, позитивне мислення і здоров'я.

Медичне обслуговування, доступ до медицини, полегшення страждань і рівень щастя. Шкідливі звички і щастя. Наркотик як симулякр щастя.

Технології зі зберігання здоров'я як один з інструментів підвищення рівня щастя в суспільстві. Здоровий спосіб життя та вплив спорту на здоров'я, якість життя і рівень щастя. Масовий спорт як універсальний механізм оздоровлення, спосіб самореалізації, самовираження і розвитку. Спорт як інструмент зняття стресу, підвищенню настрою, боротьби з депресією. Гормон щастя і радості - ендорфін і спорт. Спорт як засіб боротьби проти асоціальних явищ, заняття фізичними вправами як засіб корекції та виховання особистості. Спорт як спосіб гуманістичного впливу на фізичний і духовний хист людей, на їх взаємовідносини між собою, для формування і розвитку людської культури.

Поняття соціального здоров'я, шляхи та засоби його досягнення.

Що спільного у тих, хто живе довго і щасливо. Щастя і тривалість життя.

Питання для самоконтролю:

1. Щастя і здоров'я: яким чином співвідносяться.
2. Медичне обслуговування, доступ до медицини, полегшення страждань і рівень щастя.
3. Поняття соціального здоров'я, шляхи та засоби його досягнення.
4. Щастя та якість і тривалість життя.

Тема 10. Любов і сім'я кризь призму розуміння щастя

Любов як загальнолюдська цінність та духовна потреба. Наявність близьких відносин, любові як основне джерело позитивних емоцій, фундамент задоволеності життям. Любов як джерело щастя і цілюща сила, заспокійлива і гармонізуюча функції любові (П. Сорокін). Нерозділена любов та нерозділене кохання як причина психологічних розладів.

Сім'я як щасливий соціальний простір і одна з базових складових щастя (Лукас Р. та ін.) Зв'язок між сімейним станом і щастям. Сучасна сім'я та індивідуальне щастя: можливості взаємодії. Сім'я і три види любові: любов до людей, які піклуються про людину, роблячи її життя приємнішим і легшим (любов дітей до батьків); любов до тих, хто залежить від підтримки людини (любов батьків до дітей) і любов романтична (подружня), заснована на ідеалізації коханої людини, високу оцінку його достоїнств і применшення недоліків (Ковальова М.).

Задоволеність сімейним життям на різних стадіях життєвого циклу сім'ї. Події життєвого циклу сім'ї (вступ в шлюб, народження дітей, розлучення) і сплески / падіння рівня щастя. Наявність дітей і щастя: чи можливо щастя без дітей. Батьківство і материнство і щастя. Число дітей в сім'ї як контрольна змінна в моделі сімейного щастя. Неповні сім'ї: батьки-одинаки, розведені матері, малозабезпечені сім'ї, сім'ї з хворими дітьми, які потребують додаткового догляду.

Сім'я і свобода. Категорія щастя в епоху індивідуалізації. «Життя соло» і щастя (Е. Кляйненберг).

Самотність як соціальна проблема. Сучасні причини поширення самотності молодих людей. Самотність людей похилого віку - соціальні проблеми «старіючого» суспільства.

Питання для самоконтролю:

1. Любов як джерело щастя (П. Сорокін).
2. Сім'я як щасливий соціальний простір і одна з базових складових щастя (Лукас Р. та ін.)
3. Сім'я і три види любові (Ковальова М.).
4. Події життєвого циклу сім'ї і сплески / падіння рівня щастя.
5. Сім'я і свобода. Категорія щастя в епоху індивідуалізації.

Тема 11. Гендерні та вікові особливості сприйняття щастя

Гендер і щастя: хто щасливіший, чоловіки чи жінки (Dolan P., Peasgood T., White M.P.). Гендерні відмінності в уявленнях про щастя. «Чоловіче» і «жіноче» щастя. Розмежування «чоловічого» і «жіночого» щастя і гендерні стереотипи (К. Ріфф, П.П. Фесенко). Залежність жінок від емоційних контактів і міжособистісних відносин, ситуативність і мінливість «жіночого» щастя (І. Джідарьян). Щастя, як «переважно жіноча проблема» (В. Татаркевич). Гендерна специфіка індустрії щастя. Категорії «Я» і «Ми» в уявленнях про щастя у чоловіків і у жінок. Уявлення жінок про «чоловіче» щастя і чоловіків про «жіноче» щастя (Т.В. Семенова). Робота, сім'я, діти, матеріальне становище, самореалізація, свобода, друзі, успіх в репрезентаціях щастя: статеві відмінності.

Взаємозв'язок рівня щастя і віку. U-подібна форма зв'язку між віком і щастям. Індекс щастя в різному віці: різниця між часткою щасливих і нещасливих. Кількість років щасливого життя як кореляція між тривалістю життя і ступенем задоволеності ним (Р. Венховен). Відчуття щастя щодо прожитого життя і щастя в даний момент. Вік і компоненти щастя. «Вік щастя» (В. Яковлев). Здатність сприймати позитивні сторони життя, не акцентуючи увагу на негативних, і довголіття. Вік і мудрість. Вік і гострота відчуттів: кореляції між відчуття абсолютного щастя і безпросвітності відчаю та віком.

Питання для самоконтролю:

1. Гендерні відмінності в уявленнях про щастя. «Чоловіче» і «жіноче» щастя.
2. Гендерна специфіка індустрії щастя. Щастя, як «переважно жіноча проблема» (В. Татаркевич).
3. Уявлення жінок про «чоловіче» щастя і чоловіків про «жіноче» щастя (Т.В. Семенова).
4. Взаємозв'язок рівня щастя і віку.
5. Індекс щастя в різному віці.

Тема 12. Гедоністичні та альтруїстичні концепції щастя: можливості взаємодії

Щастя, нарцисизм, егоїзм, особистісна унікальність, альтруїзм: парадокси взаємодії і протидії. Щастя як баланс приємних і неприємних переживань. Етика задоволення і етика досягнень (К. Леш). Щастя і задоволення. Задоволення як моральний ідеал і життєва практика. Щастя в суспільстві споживання. Щастя і уникнення страждання. Щастя-задоволення і щастя осягнення сенсу власного життя (В. Франкл). Щастя і егоїзм, заздрість, ревності: чи «заразливо» чуже щастя або це властиво тільки нещастю. Чи дратує оточуючих «чуже» щастя? Стабільність щастя. Щастя як заслужена нагорода і подолання труднощів. Надмірне задоволення як причина внутрішнього спустошення і депресії. Соціальна користь щастя: добрі вчинки як джерело щастя, радість від можливості допомагати іншим людям, «щоденник подяк» (М. Селігман). Здатність не вимагати подяки за добрі справи (Дж. Вейлант). Чесноти і гідності - позитивні властивості особистості, що підвищують настрій і викликають задоволення, підвищують самооцінку.

Оптимізм і песимізм та щастя. Оптимізм і тривалість життя. Щастя і «зрілі способи захисту»: альтруїзм, здатність не вимагати подяки за добрі справи, турбота про майбутнє і почуття гумору (Вейлант Дж.). Емоційний інтелект і його компоненти: пізнання себе; навички міжособистісного спілкування; здатність до адаптації; управління стресовими ситуаціями; настрій, який переважає (Р. Бар-Он). Коефіцієнт емоційного інтелекту і щастя (Д. Гоулман).

Питання для самоконтролю:

1. Етика задоволення і етика досягнень (К. Леш).
2. Щастя-задоволення і щастя осягнення сенсу власного життя (В. Франкл).
3. Щастя і «зрілі способи захисту» (Вейлант Дж.).
4. Емоційний інтелект і його компоненти (Р. Бар-Он).